

Save the Children
Norway

INFORMATOR
ZA
STRUČNJAKE
broj 18

Beograd, juni 2007. godine

Uvodna reč

Osamnaesti broj *Informatora za stručnjake* bavi se pretežno svojim osnovnim temama, hraniteljstvoma i zaštitom dece bez roditeljskog staranja, a istovremeno i širim spektrom pitanja koja se odnose na decu uopšte (a ozbiljno se tiču i dece bez roditeljskog staranja) – prava deteta, zlostavljanje i zanemarivanje, trgovina decom i eksploatacija dečjeg rada.

Informator za stručnjake pripremamo već petu godinu u nastojanju da vas pre svega obaveštavamo i ujedno pružimo mogućnost profesionalnog napretka i samousavršavanja. Kako bismo utvrdili da li smo i u kojoj meri u tome uspeali, uz ovaj broj šaljem vam evaluacioni upitnik. Želja nam je da saznamo u kojoj meri *Informator* izlazi u susret vašim očekivanjima, u odnosu na postavljene ciljeve. Nadamo se da nam ne zamerate što smo zbog obilja sadržaja odlučili da ovaj broj šampamo slovima manje veličine.

Odlučivanje po Konkursu za finansiranje projekata društvenih i nevladinih organizacija za oblasti socijalne, dečje i boračko-invalidske zaštite Sekretarijata za socijalnu i dečju zaštitu Beograda u 2007. godini još nije okončano.

Vašoj pažnji preporučujemo tekstove u rubrici Tema broja i u rubrici Poziv na saradnju. U Temi broja donosimo prilog o Inicijalnom izveštaju o pravima deteta u Srbiji za period 1992 – 2005, koji je nedavno usvojila Vlada i prosledila Komitetu za prava deteta. Prostor nije dopustio da odgovarajuću pažnju posvetimo Izveštaju o pravima deteta u 2006. godini, koji je priređen u Centru za prava deteta. U Pozivu na saradnju upoznajemo vas s dve inicijative, koje smatramo posebno interesantnim i aktuelnim, i pored suštinske raznolikosti koju nose. Takođe, vrlo interesantnim smatramo prikaz o mreži - Udruženju deda i baba hranitelja u Sjedinjenim Američkim Državama, koji svedoči o gotovo četrdesetogodišnjoj uspešnoj međugeneracijskoj saradnji između volontera starijih od 60 godina i dece sa problemima, i svakako o univerzalnom jeziku hraniteljstva. Nastavljamo s prikazima projekata koji u sklopu Trećeg konkursa Fonda za socijalne inovacije doprinose prioritetnoj transformaciji ustanova za decu bez roditeljskog staranja – kroz razvoj porodičnog smeštaja.

VESTI

Kroz ovu rubriku obavještavamo vas o događajima koji su od opšteg interesa za profesionalce prevashodno na području Srbije, i to u državnom sektoru (centri za socijalni rad i domovi za decu bez roditeljskog staranja) i nevladinim organizacijama. Po pravilu, radi se o skupovima u našoj zemlji, regionu (jugoistočna Evropa, Balkan), Evropi ili svetu, odnosno o inicijativama bile one zakonodavne, od strateškog značaja za oblast, istraživačke ili druge slične. Nastojaćemo da vas upoznamo sa iskustvima drugih sredina, kroz prikaze i prevode. Očekujemo da nas obavještavate o novostima u svojoj sredini i da ukažete na događaje koje treba zabeležiti.

- Novouspostavljeno **Ministarstvo rada i socijalne politike** zadržava praktično iste ingerencije i opredeljenja u domenu socijalne i porodično-pravne zaštite. O tome svedoče podaci sa sajta Ministarstva, među kojima izdvajamo: "Na sastanku s delegacijom Svetske banke, početkom juna 2007. godine razgovarano je i o realizaciji zajedničkih projekata, a posebno o projektu unapređenja usluga na lokalnom nivou, kojima se decentralizuju određene funkcije u sistemu socijalne zaštite. Za realizaciju tog projekta, vrednog 70 miliona dolara, 15 miliona će biti izdvojeno za socijalnu zaštitu." "Ministar je u poseti Centru za zaštitu odojčadi, dece i omladine u Zvečanskoj izjavio da je cilj ministarstva da se sprovede reforma celokupnog sistema socijalne zaštite u Srbiji. Prioritet je zaštita svih ugroženih kategorija – dece bez roditeljskog staranja, penzionera, starih, nezaposlenih, osoba sa invaliditetom, romske populacije, izbeglih i raseljenih lica. Cilj ministarstva je da što manje dece bude u smešteno u ustanovama za smeštaj dece bez roditeljskog staranja, a da se poveća broj dece u hraniteljskim porodicama." www.minrzs.sr.gov.yu
- **Evropski regionalni IFCO seminar za obuku o hraniteljstvu** (Malta, 18-21. novembar 2007) održava se pod motom *Unapređenje hraniteljstva za decu i porodice na područjima Evropske unije, jugositočne Evrope, Baltičkih zemalja i Severne Afrike – novi izazovi, standardi kvaliteta i rešenja*. Rad seminara odvijaće se na engleskom jeziku, kroz plenarne sednice, radionice i programske posete. Kao i svi seminari koje organizuje IFCO, i ovaj je namenjen svima koji su uključeni u razvijanje kvalitetnog porodičnog smeštaja – omladini, hraniteljima, stručnjacima, studentima, istraživačima, akademskoj zajednici, trenerima, menadžerima i donosiocima odluka. Rok za prijavljivanje saopštenja je 18. juli 2007. Više informacija o Konferenciji na adresi: www.malta2007.ifco.info
- **FICE Srbija (Udruženje za podršku deci u vanporodičnom vaspitanju)** U okviru projekta "Podrška reformi hraniteljstva u Srbiji" **prvi u nizu seminara za prvu grupu potencijalnih trenera** održan je 15 – 19. maja 2007. u Sremskim Karlovcima. Njemu je prethodio uvodni seminar (14. februar 2007. u Beogradu) posvećen selekciji prve grupe potencijalnih trenera za rad na hraniteljstvu po programu PRAJD. Uvodni seminar obezbedio je saglasnost 21 učesnika profesionalca, uglavnom stručnjaka iz centara za socijalni rad u Srbiji, koji se bave obukom potencijalnih hranitelja, kao i predstavnika iz resornog Ministarstva i nekoliko stručnjaka iz ustanova za decu i nevladinih organizacija.
Na majskom seminaru ovoj grupi priključila su se i *četiri hranitelja*, sa ciljem da se budući treneri osnaže njihovim iskustvom, da uče timski rad sa hraniteljem, kao kotrenerom na programu i da međusobna razmena na što bolji način doprinese "ulaženju u proces" obuke. Planom voditelja ovih seminara, g. Rob van Pahea, predviđeno je da se kroz tri četvorodnevna treninga, koji se odvijaju i u junu i septembru 2007. zaokruži program edukacije za buduće trenere koji se odnosi na izvođenje programa obuke za hranitelje i procenu kandidata.

Posle završetka ovog dela obuke, sledi nastavak od još tri seminara, koji će budućim trenerima omogućiti edukativnu i konsultativnu podršku u radu sa njihovim grupama za obuku, a u decembru je planirana evaluacija programa i licenciranje PRAJD trenera. Paralelno sa edukacijom na programu PRAJD, krajem 2007. godine se planira uvodni seminar za selekciju potencijalnih "nezavisnih koordinatora" za rad po Programu Porodične grupne konferencije.

- **Kampanja za zakonsku zabranu svih vidova nasilja nad decom** u svim okruženjima, a posebno u porodici i u ustanovama socijalne zaštite, u skladu je sa preporukama Studije UN o nasilju nad decom. Posle inicijalnog skupa 23. marta 2007. u Beogradu, održano je nekoliko sastanaka tokom aprila i maja, na kojima se, uz organizacionu podršku *Save the Children UK kancelarije u Beogradu* preciziraju dalji koraci. Na srodne teme - **nasilja, zlostavljanja, eksploatacije i zanemarivanja dece** oranizovana je u Sarajevu 13-15. juna 2007 edukativna radionica za partnere (predstavnike lokalnih NVO) iz Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Organizator je Save the Children Norveške. Tema radionice – zaštita djece od nasilja, zlostavljanja, eksploatacije i zanemarivanja i politika zaštite djeteta međunarodnog saveza Save the Children organizacija. Na ovu temu kvalitetne informacije dobijamo i iz istraživanja „Deca ulice“ koje je celina šire teme **zloupotrebe, zanemarivanja i trgovine decom u Jugoistočnoj Evropi**, o kome više informacija donosimo u rubrici *Publikacije i edukacije*. Značajno je pomenuti da su sam fenomen i istraživanje stručnoj javnosti i medijima predstavili Tim Bejnbridž (Bainbridge), direktor programa Save the Children UK; Ljiljana Lučić, državni sekretar za socijalnu zaštitu u Ministarstvu rada i socijalne politike, Slađana Vorkapić, koordinator programa, doc. dr Nevena Žegarac, autor istraživanja, mr Ivana Stevanović iz Centra za prava deteta i Milica Đorđević, iz Centra za integraciju mladih.
- **MREŽA: Nacionalno udruženje hranitelja deda i baba (National Association of Foster Grandparent Program Directors)** osnovana je kao nevladina organizacija 1971. godine i registrovana na području savezne države Mičigen. *Cilj* je da na nacionalnom nivou skrene i obezbedi pažnju na aktivnosti volontera – deda i baba hranitelja i dece kojom se oni bave (pored ostalog, obezbeđuje propoznatljivost i zagovara interese ovih ciljnih grupa, predstavlja ih pred vladom; Kongresom i drugim državnim telima, unapređuje stručni razvoj, obezbeđuje tehničku pomoć sponzorima, i dr.). *Misija* – program deda i baba hranitelja pruža mogućnosti volonterima, osobama starijim od 60 godina, iz svih socijalnih, obrazovnih i ekonomskih slojeva da se bave decom i omladinom sa posebnim potrebama, kao i njihovim porodicama. Volonteri zapravo pomažu mladima ljudima da povećaju svoje samopouzdanje i dostignu ličnu samostalnost, kako bi mogli da nauče da prevazilaze svoje probleme i postanu produktivni članovi društva. Na nacionalnom nivou, Udruženje prevashodno zagovara da je generacija starih ljudi na tlu SAD jedino rastuće bogatstvo/resurs u zemlji, i da ova populacija ima želju i sposobnost da pruža usluge drugim osobama i njihovim zajednicama. Volonteri se u proseku godišnje angažuju 1.044 sati (15-40 sati nedeljno), i to kroz lokalne nevladine organizacije, bilo na nivou zajednice ili u kućnim uslovima. Volonteri čija su primanja do 125% iznosa nivoa siromaštva na nacionalnom nivou, primaju skromnu novčanu naknadu, koja ne podleže oporezivanju. (Na ovaj način se postiže da osobe s niskim primanjima mogu biti na usluzi drugima tako da ne ugrožavaju sebe.) Volonterima se takođe pokrivaju troškovi prevoza, obrok u toku dana, godišnji lekarski pregled i osiguranje s pokrićem za slučaj nezgode tokom angažmana.

Aktivnosti volontera namenjene su deci koja napuštaju redovno školovanje, adolescentima koji su skloni bežanju od kuće, HIV pozitivnim bebama, deci koja su žrtve napuštanja, zlostavljanja i zanemarivanja, beskućnici, obolela od side, hroničnih ili terminalnih bolesti, sa fizičkim, mentalnim ili razvojnim ometenostima, alkoholičarima i korisnicima droga, mentalno obolelima, nepismenima, sa teškoćama u učenju, maloletnim delinkventima i maloletnim trudnicama.

Aktivnosti volontera sastoje se u: držanju časova, obuci za profesionalno osposobljavnje i sticanju naknadnih akademskih zvanja, motivaciji, socijalizaciji i razgovoru, mentorstvu, savetovanju, služenjem kao uzor (*role model*), čitanjem naglas, držanje i nega u ustanovu smeštenih beba i dece koja su obolela ili fizički ometena, učenje praktičnih životnih veština i načina da se savladaju životne situacije, obukom o negovanju odojčadi. Mesta gde se volonteri angažuju su pored ostalih: privatne kuće, skloništa za beskućnike i zlostavljana lica, bolnice, centri za odvikavanje od bolesti zavisnosti, obdaništa, korektivne ustanove za maloletne prestupnike, škole, centri za mentalno zaostala lica. Učinak: u 2003. godini (jedini dostupni podaci, svakako ilustrativni) **32.500 volontera**

imalo je 27.9 miliona časova angažmana kroz 12.600 lokalnih agencija. Vrednost usluga koje su pružili je 840 miliona dolara, što predstavlja više od 4 puta veći povrat novca koji je uložila savezna vlada. Svake godine, angažmanom volontera obuhvaćeno je 263.000 dece, omladine i njihovih porodica. U sektoru zdravstva angažovano je oko 15.000 volontera, koji pomažu da 39.200 dece očuva svoju nezavisnost i izbegne smeštaj u ustanovu. Ilustracije radi, godišnje je potrebno izdvojiti 44.000 dolara po detetu za institucionalni smeštaj, dok je godišnji trošak države za volontera angažovanog 20 sati nedeljno manje od 4 dolara na sat. Nacionalno udruženje finansira federalna država (37% ukupnog budžeta u 2003. godini), države-članice i lokalne zajednice na čijem području se volonteri angažuju. Zakon obavezuje minimalno učešće lokalne zajednice od 10% u finansiranju projekta. Sredstva se obezbeđuju i od dobrovoljnih priloga. Volonteri su uključeni u ukupno 342 programa u svih 50 država SAD.

TEMA BROJA

Svojevrsno poređenje sa prikazom iz prethodnog broja Informatora o ishodima zaštite dece u Engleskoj interesantno je napraviti uvidom u položaj dece u Srbiji, na osnovu Inicijalnog izveštaja o primeni Konvencije o pravima deteta za period 1992-2005.godine (priređivač je Vlada Republike Srbije, mart 2007). Iz izveštaja prenosimo najinteresantnije pokazatelje, izabrane po oceni urednika Informatora. Pretpostavka je da su čitaoci upoznati s ključnim političkim, ekonomskim i strateškim državnim dokumentima, koji suštinski utiču na stanje prava dece u Srbiji. Ovo je i prilika da proverimo da li su i "naši ciljevi u pogledu dece u sistemu državne zaštite isti kao i ciljevi u pogledu naše vlastite dece – želimo li da im detinjstvo bude sigurno, zdravo i ispunjeno zadovoljstvom, bogato i za njih vredno - tako da predstavlja solidnu osnovu za ostatak njihovog života", kako stoji u predgovoru engleske Zelene knjige.

POLOŽAJ DECE U SRBIJI (s posebnim osvrtom na decu bez roditeljskog staranja)

Uvodne napomene "Republika Srbija je pravni sledbenik državne zajednice Srbija i Crna Gora. Ovaj izveštaj odnosi se na primenu Konvencije o pravima deteta u periodu 1992-2005. godine te će se iz tog razloga analizirati propisi i praksa u periodu SRJ i SCG. Republika Srbija/SCG/SRJ članica je Konvencije o pravima deteta („Službeni list SFRJ- Međunarodni ugovori”, broj 15/90 i „Službeni list SRJ”, br. 4/96 i 2/97) i oba njena protokola, Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji („Službeni list SRJ- Međunarodni ugovori” broj 22/02) i Fakultativnog protokola o učešću dece u oružanim sukobima („Službeni list SRJ- Međunarodni ugovori”, broj 22/02). Ratifikacijom Konvencije o pravima deteta Republika Srbija/SCG/SRJ preuzela je obavezu da, u skladu sa članom 44. Konvencije, podnosi Komitetu za prava deteta periodične izveštaje o načinu njene primene i poštovanju zagarantovanih prava deteta. U tom smislu pripremljen je Inicijalni izveštaj o primeni Konvencije o pravima deteta za period 1992. - 2005. godine. Ovaj izveštaj sadrži analizu pravnog sistema Republike Srbije, državne zajednice SCG i Savezne Republike Jugoslavije u oblasti zaštite prava dece, zadovoljavanja širokog spektra njihovih tekućih i razvojnih potreba, čime se sprovode načela Konvencije o pravima deteta. Izveštaj sadrži informacije na osnovu kojih će Komitet za prava deteta imati uvid u primenu Konvencije u navedenom periodu, a u njemu je, između ostalog, ukazano i na faktore i teškoće koji utiču na stepen ostvarivanja obaveza po Konvenciji. U izradi Izveštaja učestvovali su nadležni državni organi. Takođe, korišćeni su podaci Kancelarije UNICEF-a u Beogradu i informacije domaćih nevladinih organizacija, pre svega Centra za prava deteta i Centra za brigu o deci. Za potrebe ovog izveštaja i radi lakšeg praćenja teksta u izveštaju će se upotrebljavati tri

imena države, odnosno Republika Srbija/SCG/SRJ. Republika Srbija će, shodno članu 44. tačka 6. Konvencije, ovaj izveštaj staviti na uvid javnosti."¹.

Struktura izveštaja Inicijalni izveštaj Vlade Republike Srbije, dokument od 105 strana, organizovan je u osam poglavlja. Uglavnom prati sistematiku Konvencije i sadrži prvo prikaz normativne osnove, a potom prakse za određenu oblast. Interesatno je da izveštaj ne sadrži osnovne statističke podatke o deci (ukupan broj u Srbiji, starosne grupe, polna struktura, npr.), što bi omogućilo da se ponuđeni brojevi pokazatelji stave u odnos i time pruži mogućnost sagledavanja značaja i dimenzija određene pojave. Prema raspoloživima podacima, u Srbiji ima oko 1.800.000 dece.

Osnovni dokumenti Vlada je u maju 2002. godine formirala *Savet za prava deteta* koga čine predstavnici nadležnih državnih organa i predstavnici nevladinog sektora. Savet je 2004. godine pripremio *Nacionalni plan akcije* (NPA) u kome je definisana opšta politika zemlje prema deci za period do 2015. godine. Prioriteti utvrđeni NPA su: smanjenje siromaštva dece, kvalitetno obrazovanje za svu decu, bolje zdravlje za svu decu, unapređenje položaja i prava dece ometene u razvoju, zaštita prava dece bez roditeljskog staranja, zaštita dece od zlostavljanja, zanemarivanja, iskorišćavanja i nasilja i jačanje kapaciteta zemlje za rešavanje problema dece. Pored NPA, izrađena su tri lokalna plana akcije (grad Kragujevac, opštine Pirot i Sjenica) i pokrenuta je inicijativa za izradu lokalnih planova akcije za sve opštine u zemlji. Pored ostalog, izrađen je Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja.

Osnovna garancija za realizaciju NPA je uvođenje sistema praćenja promene i efekata. Praćenje i evaluacija se ostvaruju i razradom računarskog sistema informacija – ChildInfo (Info Deca) – koji se koristi u mnogim zemljama. Taj sistem tj. baza podataka se razrađuje u saradnji sa UNICEF-om i Republičkim zavodom za statistiku i operativno se vodi u resornim ministarstvima i u Savetu za prava deteta. Tokom 2004. započeto je prikupljanje podataka u Devinfo bazi podataka. U oktobru 2005. kada je izdata najnovija baza podataka (koji je obuhvatio NPA za decu) dodata je i Strategija za smanjenje siromaštva, tako da baza sadrži 396 indikatora, a podaci postoje za 312 indikatora.

Novine Od 1. jula 2006. godine u postupcima u vezi sa porodičnim odnosima sude specijalizovane sudije, odnosno specijalizovana veća. Za sudije i sudije porotnike, prema čl. 203. Porodičnog zakona („Službeni glasnik RS”, broj 18/05) predviđena je posebna edukacija iz oblasti prava deteta za sudije profesionalce (za sudije porotnike biraju se stručna lica koja imaju iskustvo u radu sa decom). Sprovođenje obuke, u skladu sa zakonom organizuje Pravosudni centar za obuku i stručno usavršavanje, prema čl. 10. Pravilnika o programu i načinu sticanja posebnih znanja iz oblasti prava deteta, „Službeni glasnik RS”, broj 44/06).

Od 1. januara 2006. godine stupanjem na snagu Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivično pravnoj zaštiti maloletnih lica („Službeni glasnik RS”, br. 85/05) *postupak prema maloletnim učiniocima krivičnih dela* u prvom stepenu se vodi pred sudijom za maloletnike i većem za maloletnike okružnog suda, u drugom stepenu nadležno je veće za maloletnike neposredno višeg suda. Sudija za maloletnike i sudija veća za maloletnike moraju biti lica koja su stekla *posebna znanja iz oblasti prava deteta i prestupništva mladih*. Specijalizacija je kao zahtev postavljena i za tužioce za maloletnike, braniocem maloletnika i predstavnike organa unutrašnjih poslova.

Odlukom o pokrajinskom ombudsmanu („Službeni list AP Vojvodine”, br. 23/02, 5/04 и 16/05) ustanovljen je *Pokrajinski ombudsman*, kao nezavisan i samostalan organ koji se stara o zaštiti i unapređenju ljudskih prava i sloboda. Sedište je u Novom Sadu, a lokalne kancelarije u Subotici i Pančevu. Ombudsman ima pet zamenika, koji se biraju za oblast prava nacionalnih manjina, prava deteta i ravnopravnost polova. Ombudsman jednom godišnje, podnosi Skupštini izveštaj o stanju ljudskih

---

¹ Inicijalni izveštaj je usvojila Vlada, i prosleđen je nedavno kao zvaničan dokument Komitetu za prava deteta u Ženevi. Ovo je verovatno razlog što pretraživanje preko Googla i na veb sajtu Vlade Republike o dostupnosti teksta izveštaja nije dalo rezultate.

prava i o pravnoj sigurnosti u Pokrajini. Izveštaj obavezno sadrži delove o stanju u oblasti prava nacionalnih manjina, prava deteta i ravnopravnosti polova. Izveštaj se objavljuje u Službenom listu i u sredstvima javnog informisanja. U nekoliko opština u Republici Srbiji postoji ombudsman za decu.

Republika Srbija je 2005 donela Zakon o zaštitniku građana („Službeni glasnik RS”, br. 79/05) kojim se ustanovljava zaštitnik građana kao nezavisan državni organ koji štiti prava građana i kontroliše rad organa državne uprave, organa nadležnog za pravnu zaštitu, i stara se o zaštiti i unapređenju ljudskih sloboda i prava.

Najbolji interesi deteta Načelo posebne zaštite majke, deteta i porodice predviđeno je Ustavom Republike Srbije (čl. 28. st. 1 i čl. 29. st. 1). Porodičnim zakonom propisano je da je svako dužan da se rukovodi najboljim interesima deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta (čl. 6. st.1). Zakon obavezuje sud da se u sporovima za zaštitu prava deteta i u sporu za vršenje odnosno lišenje roditeljskog prava uvek rukovodi najboljim interesom deteta (čl. 266. st 1). Usvojenje, organizovani smeštaj u drugu porodicu i drugi oblici porodičnog smeštaja su osnovni vidovi zaštite dece bez roditeljskog staranja. Svrha starateljstva je da zbrinjavanjem, vaspitavanjem i obrazovanjem razvije ličnost deteta i da se on osposobi za život. U postupcima za usvojenje, odnosno zasnivanje hraniteljstva predviđeno je da se dete može usvojiti, odnosno da se hraniteljstvo može zasnovati samo ako je to u njegovom najboljem interesu (čl. 89. i 111). U porodično pravnim odnosima, u sporu za zaštitu prava deteta i u sporu za vršenje odnosno lišenje roditeljskog prava (čl 261-273) sud je uvek dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta (čl. 266). Tužbu za zaštitu prava deteta mogu podneti: dete, roditelji deteta, javni tužilac i organ starateljstva. Pravo i dužnost da obaveste javnog tužioca ili organ starateljstva o razlozima za zaštitu prava deteta imaju sve dečje, zdravstvene i obrazovne ustanove ili ustanove socijalne zaštite, pravosudni i drugi državni organi, udruženja i građani.

U praksi je poštovanje principa zaštite najboljeg interesa deteta moguće indirektno pratiti kroz prikaz ocene stanja u različitim oblastima zaštite prava deteta (porodična i alternativna nega, obrazovanje, maloletničko pravosuđe i sl.). U okviru sistema socijalne zaštite profesionalno osoblje obuhvaćeno je obukama u kojima su centralna tema dečija prava, pre svega pravo na život u porodici, najbolji interes deteta, pravo na zaštitu od zlostavljanja, zanemarivanja i eksploatacije, pravo na poštovanje mišljenja deteta i druga prava po Konvenciji.

Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike je, u okviru reforme sistema socijalne zaštite, pripremio projekat „Strategija razvoja porodičnog smeštaja”, s osnovnim ciljem razvoja i unapređenja porodičnog smeštaja, prioritarno za decu na najnižem uzrastu koja su smeštena u domove, a zatim i primenu porodičnog smeštaja kao oblika zaštite za svu decu sa potrebom privremene ili dugotrajnije zaštite u drugoj porodici, i shodno tome, postepeno smanjivanje broja dece obuhvaćene institucionalnom zaštitom a polazeći od osnovnih standarda zaštite: pravu svakog deteta da živi u porodici, obezbeđenju dobrobiti i bezbednosti deteta, nediskriminaciji – pravu deteta na odrastanje u što povoljnijim uslovima, bez obzira na rasnu, etničku, kulturnu i religijsku pripadnost; aktivnoj participaciji deteta – poštovanju i uvažavanju mišljenja deteta u svim okolnostima koje se odnose na njega; kontinuitetu i stabilnosti zaštite – izbor porodice koja može da obezbedi detetu očuvanje psihološkog kontinuiteta i stabilnost; očuvanju identiteta deteta – obezbeđivanja kontinuiranih kontakata sa prirodnom porodicom, podrška povratku u prirodnu porodicu, kao i očuvanje njegovog kulturnog, etničkog i nacionalnog identiteta.

Praksa je pokazala da pitanja vezana za *zabranu diskriminacije* u odnosu na uzrast, smetnje u razvoju i zdravstvene probleme nisu dovoljno pravno regulisana. Sa ozbiljnim problemima suočavaju se deca sa smetnjama u razvoju, s obzirom da ne postoji dovoljna razvijenost mreže ustanova za njihovo vaspitanje i obrazovanje, kao i da postojeće ustanove nisu arhitektonski prilagođene njihovim potrebama. Romi su socijalno i obrazovno najugroženija nacionalna manjina. Prema podacima sa popisa iz 2002. godine 20% Roma je potpuno nepismeno, a 78,7 % Roma nema završenu osnovnu školu i svi procenti po višim nivoima obrazovanja su drastično niži od ostatka populacije. Među njima

je najveći procenat žena zbog rane udaje i usmerenosti na vođenje domaćinstva ili prehranjivanje porodice.

Detetu je pružena mogućnost da izrazi svoje mišljenje u nekim oblastima porodičnog života. Shodno čl. 65. Porodičnog zakona dete koje je sposobno da formira svoje mišljenje ima pravo slobodnog izražavanja tog mišljenja. Mišljenju deteta mora se posvetiti dužna pažnja u svim pitanjima koja ga se tiču i u svim postupcima u kojima se odlučuje o njegovim pravima, a u skladu sa godinama i zrelošću deteta. Takođe, dete ima pravo da blagovremeno dobije sva obaveštenja koja su mu potrebna za formiranje svog mišljenja. Dete koje je navršilo 10. godinu života može se samo, odnosno preko nekog drugog lica ili ustanove, obratiti sudu ili organu uprave i zahtevati pomoć u ostvarivanju svog prava na slobodno izražavanje mišljenja i takođe, slobodno i neposredno izraziti svoje mišljenje u svakom sudskom i upravnom postupku u kome se odlučuje o njegovim pravima. Sud i organ uprave utvrđuju mišljenje deteta u saradnji sa školskim psihologom odnosno organom starateljstva, porodičnim savetovalištem, ili drugom ustanovom specijalizovanom za posredovanje u porodičnim odnosima, a u prisustvu lica koje dete samo izabere. Takođe, dete koje je navršilo 10 godina života i koje je sposobno za rasuđivanje mora da se saglasi sa usvojenjem, odnosno sa zasnivanjem hraniteljstva (čl. 98. i 116). Shodno članu 127. štićenik koji je navršio 10. godinu života i koji je sposoban za rasuđivanje ima pravo da predloži lice koje će mu biti postavljeno za staratelja.

Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike neposredno primenjuje odredbe čl. 12 Konvencije, odnosno odlučujući po žalbama protiv rešenja centara za socijalni rad kojima se rešava o nekom pravu iz porodičnih odnosa koje se neposredno tiče deteta. To ministarstvo, kao drugostepeni organ, poništava svako rešenje koje je doneto u postupku u kom nije obezbeđeno odgovarajuće učešće deteta (primereno uzrastu i razvojnim sposobnostima), i vraća na ponovni postupak, sa nalogom centru za socijalni rad da pre donošenja ma kakve odluke obezbedi učešće deteta u postupku. Pravo na izražavanje sopstvenog mišljenja dece bez roditeljskog staranja koja su smeštena u institucijama formalno postoji (kroz domske zajednice), ali je deklarativne prirode. Ovo pravo je, međutim, u oblasti prakse ustanova zdravstvene zaštite, u novije vreme dobilo više na značaju i to naročito uvođenjem institucije žalbenog tela u okviru svake pojedinačne ustanove zdravstvene zaštite od strane Ministarstva zdravlja.

Očuvanje identiteta deteta ostvaruje se najčešće kroz pravo na ime i državljanstvo i efikasnu realizaciju usvojenja dece koja su lišena roditeljskog staranja. Usvojenju se može pristupiti posle odgovarajućeg razmatranja u centru za socijalni rad koji vrši kompletnu poroveru da bi se utvrdilo šta je u najboljem interesu deteta. Tom prilikom, sa ciljem očuvanja identiteta deteta, detetu se može promeniti samo prezime prema prezimenu usvojitelja.

Godine 1993. Odbor za prava deteta koji deluje u okviru organizacije Prijatelji dece Srbije je u saradnji sa tadašnjom Jugoslovenskom komisijom za saradnju sa UNICEF-om izdao *Kodeks deca i mediji*, kao priručnik o pravilima ponašanja medija u odnosu na decu.

Ostvarivanje *prava na udruživanje* regulisano je Zakonom o udruživanju građana u udruženja, društvene organizacije i političke organizacije koje se osnivaju za teritoriju SRJ koji predviđa da osnivači mogu biti samo građani koji imaju biračko pravo, odnosno koji su stariji od 18 godina. Ipak u statutu svakog udruženja može se predvideti da članovi udruženja budu i dece i zakon u tom smislu ne predviđa nikakve zabrane.

Zaštita ličnih podataka regulisana je Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. Zakon obuhvata postupke i mere kojima se sprečavaju protivzakonita i neosnovana zadiranja u integritet ličnosti, ličnog i porodičnog života. Zakonom su predviđene i kaznene mere. Bez dozvole suda ne sme se objavljivati tok krivičnog postupka, ni odluke donesene u tom postupku, a u slučaju da takva odluka bude pozitivna, ne smeju se navesti ime maloletnika i drugi podaci na osnovu kojih bi se moglo zaključiti o kom je maloletniku reč. Zakon o javnom informisanju propisuje da u slučaju povrede prava na privatni život, odnosno prava na lični zapis, lice čije je pravo povređeno može podići tužbu protiv odgovornog urednika javnog glasila. Prema odredbama čl. 323. Porodičnog zakona u postupku zasnivanja usvojenja

isključena je javnost. Podaci u zapisniku o zasnivanju usvojenja, pismeni dokazi i druge isprave predstavljaju službenu tajnu. Uvid u isprave dozvolice se samo usvojiocu i usvojeniku sa navršenih 16 godina života.

Pravo deteta da živi sa roditeljima. Uslovi i način odvajanja deteta od jednog ili oba roditelja normativno je uređen Porodičnim zakonom. Roditelji mogu privremeno poveriti dete drugom licu samo ako to lice ispunjava uslove za staratelja (čl. 69). U slučajevima kada odvajanje nije dobrovoljno, dete se može od roditelja odvojiti samo sudskom odlukom. Ovakva odluka uvek se donosi ako je to u najboljem interesu deteta i moguća je u svim situacijama kada se roditelj lišava roditeljskog prava, odnosno kao mera zaštite protiv nasilja u porodici. Dana 29. avgusta 1996. godine SRJ je donela Zakon o izmeni zakona o ratifikaciji Konvencije o pravima deteta, čime je u Ustavom utvrđenoj proceduri povukla rezervu sa čl. 9. tač. 1. Konvencije o pravima deteta. U Porodičnom zakonu definitivno se ukida paralelizam u odlučivanju (sud, organ starateljstva), pa odluke o odvajanju deteta od roditelja donosi isključivo sud u zakonom propisanom postupku, pri čemu nije zanemarena ni preventivna i konsultativna uloga organa starateljstva.

Opravdani interesi deteta Porodični zakon ovlašćuje centar za socijalni rad na intervenciju u porodici onda kada opravdani interesi deteta to zahtevaju. To znači da je on u obavezi da reaguje preventivno, sredstvima koja mu stoje na raspolaganju, čim sazna da su odnosi između članova porodice poremećeni u toj meri da ugrožavaju prava i interese dece. Odluke kojima se roditelj lišava roditeljskog prava može doneti samo sud. Zakonom su propisani razlozi zbog kojih sud može doneti odluku o lišenju roditeljskog prava.

Radi suzbijanja *nezakonitog odvođenja i nevratanja dece iz inostranstva*, SRJ je 9. maja 2001. godine ratifikovala *Evropsku konvenciju o priznanju i izvršenju odluka o staranju o deci i o ponovnom uspostavljanju odnosa staranja. Fakultativni protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji*, uz Konvenciju o pravima deteta, SRJ je ratifikovala 2. jula 2002. godine, s ciljem proširenja mera kojima se obezbeđuju veće garancije zaštite dece od nezakonitog prebacivanja i zadržavanja u inostranstvu i sprečavanja međunarodne trgovine decom. Naša država je, takođe, zaključila i niz bilateralnih ugovora² o pravnoj pomoći između sudskih i drugih nadležnih organa, odnosno država, u izvršavanju odluka koje se odnose na staranje o deci, a koji treba da doprinesu efikasnijoj zaštiti dece koja su protivpravno odvedena od roditelja.

Dete bez roditeljskog staranja Zakonski osnov za organizovanje posebne zaštite dece bez roditeljskog staranja postoji u Ustavu Republike Srbije, Porodičnom zakonu i Zakonu o socijalnoj zaštiti i obezbeđivanju socijalne sigurnosti građana. Shodno Porodičnom zakonu dete koje je bez roditeljskog staranja stavlja se pod starateljstvo. Briga oko stavljanja deteta pod starateljstvo je u nadležnosti organa starateljstva. Odluka o stavljanju pod starateljstvo sadrži plan staranja, njome se postavlja staratelj i odlučuje o smeštaju štićenika (čl. 125. st. 2 i 3), takođe, vrši se i popis i procena imovine štićenika, ukoliko ima svoju imovinu (čl. 125. st. 5).

Osnovni vidovi porodično-pravne zaštite dece bez roditeljskog staranja shodno Porodičnom zakonu su: *usvojenje, organizovani smeštaj u drugu porodicu i drugi oblici porodičnog smeštaja.* Zakon o socijalnoj zaštiti i obezbeđivanju socijalne sigurnosti građana, pored smeštaja deteta u drugu porodicu, uređuje i mogućnost *smeštaja deteta u ustanovu socijalne zaštite.* Država je obavezna da, preko organa starateljstva, obezbedi deci koja su ostala bez roditeljskog staranja odgovarajuću brigu i zaštitu. Briga i zaštita se, kad god je to moguće, obezbeđuju u porodičnoj sredini (čl. 6. st. 6), a najpre u srodničkoj porodici (čl. 125. st. 4). Za izbeg odgovarajućeg oblika zaštite dece bez roditeljskog staranja, zakonom je predviđeno *svestrano razmatranje svakog pojedinačnog slučaja*, kako bi rešenje za svako

---

² Konvencije, ugovore i sporazume o pravnoj pomoći i saradnji u građanskim, krivičnim, porodičnim i upravnim stvarima, naša država je zaključila sa: Austrijom, Alžirskom, Bahamskom zajednicom, Belgijom, Bugarskom, Grčkom, Danskom, Italijom, Irakom, Kiprom, Mađarskom, Mongolijom, Poljskom, Rumunijom, Rusijom, Turskom, Francuskom, Hrvatskom, Češkom i Slovačkom.

pojedinačno dete bilo u skladu sa njegovim potrebama i koje bi na najbolji način nadoknađivalo gubitak roditelja ili roditeljskog staranja. Najčešći razlozi odsustva roditeljskog staranja, prema evidenciji centara za socijalni rad u godišnjim izveštajima, su:

- napuštanje dece od strane roditelja (45%);
- sprečenost roditelja da vrše roditeljsko pravo (27,7%);
- smrt roditelja (20,3%);
- neadekvatno vršenje roditeljskog prava (5,94%), i
- nepoznati roditelji (1,09%)

U praksi, socijalna i porodično-pravna zaštita dece bez roditeljskog staranja, u našim uslovima, najčešće se ostvaruje porodičnim smeštajem, smeštajem ove dece u domove za decu i usvojenjem. Porodični smeštaj kao oblik zaštite dece u našim uslovima ima tradiciju primene oko 75 godina.

Broj dece smeštene u drugu porodicu

Tabela 8

1995.g.	1996.g.	1997.g.	1998.g.	1999.g.	2000g	2001.g.	2002.g.	2003.g.	2004.g.	2005.g.
2286	2175	2254	2220	2219	2098	2210	2270	2683	3010	3145

Analiza aktuelnog stanja porodičnog smeštaja u Republici Srbiji³ ukazuje da broj hraniteljskih porodica i dece na porodičnom smeštaju varira iz godine u godinu. Zastupljenost i koncentracija hraniteljskih porodica na seoskom i prigradskom području je znatno veća – seosko područje 55%, kao i nepovoljan obrazovni status i starosna struktura hraniteljskih porodica - 4,8% bez ikakve škole; 28,7% sa nepotpunom osnovnom školom; 31,1% sa osnovnom školom. Prosek starosti je oko 52 godine, a značajan je broj hraniteljskih porodica starijih od 60 godina.

Broj hraniteljskih porodica

- 1998. g – 1854 hraniteljskih porodica
- 1999. g. – 1707 hraniteljskih porodica
- 2000. g. – 1606 hraniteljskih porodica
- 2001. g. – 1338 hraniteljskih porodica
- 2003. g – 1191 hraniteljskih porodica
- 2004. g – 2007 hraniteljskih porodica
- 2005. g. – 2127 hraniteljskih porodica

Smeštaj dece u organizaciju socijalne zaštite

Primena porodičnog smeštaja jednako je zastupljena kao i primena domskog smeštaja. Ovakav odnos rezultat je nedovoljnog broja hraniteljskih porodica prema potrebama dece.

Tabela 9

1995.g.	1996.g.	1997.g.	1998.g.	1999.g.	2000.g.	2001.g.	2002.g.	2003.g.	2004.g.	2005.g.
4434	4290	4142	4007	3741	3676	3637	3385	3590	3305	3145

Izvor: Republički zavod za statistiku

³ Izvori podataka: Kuzmanović, B. I saradnici, *Deca bez roditeljskog staranja*, Save the Children UK Beograd, 2002. g. i Grujić, D. *Nove mogućnosti porodičnog smeštaja kao oblika društvene brige o deci*, magistarski rad, 2002, Fakultet političkih nauka

Reforma sistema socijalne i porodično-pravne zaštite Jedan od ključnih principa reforme u Republici Srbiji jeste princip deinstitucionalizacije, odnosno, princip afirmacije porodice kao osnovnog okvira zaštite osetljivih grupa. U oblasti zaštite dece bez roditeljskog staranja, deinstitucionalizacija, odnosno, smanjenje postojećih kapaciteta ustanova za decu bez roditeljskog staranja, može se ostvariti razvojem alternativnih oblika porodičnog staranja: porodičnog smeštaja i usvojenja. Za realizaciju unapređivanja porodičnog smeštaja, u ministarstvu nadležnom za socijalna pitanja se priprema izrada i realizacija obrazovnih paketa za unapređivanje porodičnog smeštaja i jačanje stručnih kompetencija profesionalaca centara za socijalni rad; izrada Programa pripreme i obuke kandidata za hranitelje i edukacija stručnjaka koji će Program realizovati; izrada Programa praćenja i podrške hraniteljskim porodicama; izrada i realizacija programa kampanje za porodični smeštaj; kampanja za smeštaj vodiće se na republičkom nivou s ciljem obezbeđivanja funkcionalnih hraniteljskih porodica na celoj teritoriji Republike Srbije, čime se otvaraju mogućnosti za smeštaj dece u sredini iz koje potiču, održavanje veza sa prirodnom porodicom i, dugoročno, bolje integrisanje dece u socijalnu sredinu; primena novih stručnih standarda u zaštiti dece podrazumeva i preispitivanje zaštite dece u postojećim hraniteljskim porodicama i preduzimanje odgovarajućih mera u skladu sa najboljim interesima dece; konstituisanje modela razvoja porodičnog smeštaja u Republici Srbiji oslanjaće se i na međunarodna iskustva i partnerstvo sa nevladinim sektorom.

Na osnovu podataka o broju usvojene dece u periodu od 1995. do 2000. godine, dobijenih po jedinstvenoj metodologiji praćenja na osnovu izveštaja o radu centara za socijalni rad, uočava se blago, ali konstantno opadanje broja usvojene dece. Broj usvojene dece u 1995. godini je iznosio 357, da bi u 2001. bio 170. Istovremeno, povećavao se broj lica zainteresovanih za usvojenje, što nameće pitanje da li se usvojenje primenjuje u meri, koliko to potrebe i interesi dece nalažu, odnosno, koji su to faktori koji otežavaju primenu usvojenja kao trajnog oblika zaštite. Razlozi za dosadašnju nedovoljnu primenu usvojenja, mogli bi se identifikovati na tri globalna nivoa: a) ranijim Zakonom o braku i porodičnim odnosima nije bio obezbeđen potreban nivo zaštite prirodnog roditeljstva, s jedne strane, dok su uslovi za primenu usvojenja bili suviše kruto postavljeni; Zakonom, takođe, nije bila propisana obaveza posebne edukacije usvojlaca za usvojenje i roditeljstvo, kao ni obaveza uspostavljanja i vođenja jedinstvene evidencije dece podobne za usvojenje i lica zainteresovanih za usvojenje na nivou Republike Srbije; b) u praksi nisu bile standardizovane usluge pružanja pomoći prirodnim roditeljima u cilju očuvanja i uspostavljanja njihovog roditeljskog funkcionisanja, odnosno, nisu bili definisani kriterijuma za utvrđivanje vremenskog trajanja odsustva roditeljskog staranja; v) za decu koja imaju zdravstvene ili razvojne probleme, a čiji je porodično-pravni status takav da bi se u njihovom slučaju moglo primeniti usvojenje teže je pronaći usvojilačke porodice.

Mere unapređenja brige i postupanja prema detetu Kampanje za razvijanje svesti i informisanje deo su sistematskog napora za razvoj sistema zaštite dece, zasnovane na Konvenciji o pravima deteta. Istraživački projekat „Sprečavanje, rana identifikacija i zaštita dece od nasilja” (1997) je prva studija, koja je pružila sveobuhvatniji uvid u obim, tipove, uzroke i posledice zloupotrebe dece. Rezultati su objavljeni u monografiji „Nasilje nad decom” (1998). Tadašnje Ministarstvo za brigu o porodici prihvatilo je inicijativu i pitanja zaštite ove dece stavilo u prioritet svojih daljih aktivnosti, a što je u kontinuitetu nastavilo ministarstvo nadležno za socijalna pitanja. Obuka profesionalaca za pitanja zanemarivanja i zlostavljanja dece sprovodi se unazad šest do sedam godina u okviru nekoliko projekata. Unazad nekoliko godina, 19. novembra, na Svetski dan za sprečavanje zlostavljanja dece, organizuju se intenzivne kampanje u Beogradu i mnogim gradovima u zemlji. Dosadašnja iskustva i istraživanja u našoj sredini ukazuju da su glavne prepreke za efikasniju zaštitu dece nedovoljno jasni koraci u procesu zaštite, kao i nejasne uloge među učesnicima u tom procesu. Radi poboljšanja sistema zaštite, Opšti protokol o zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja koji je usvojila Vlada 2005. godine predivida intersektorski pristup ovom problemu, u kojem bi ulogu glavnog koordinatora imali centri za socijalni rad. Cilj je poboljšanje sistema zaštite dece u svim fazama – od prijavljivanja i registrovanja, procene primljenih prijava o sumnji na zlostavljanje i zanemarivanje deteta, do odgovarajuće intervencije u svakom konkretnom slučaju.

Pravo na smeštaj u ustanovu socijalne zaštite ostvaruju deca bez roditeljskog staranja, deca sa poremećajima u ponašanju i deca ometena u psiho-fizičkom razvoju, preko centara za socijalni rad. Broj dece u 2003. godini, koja se nalaze na smeštaju u 16 domova za decu bez roditeljskog staranja je 1.855, od toga muških 1.015, ženskih 840; u zavodima za vaspitanje u 2003. g. je 215 dece, od toga 194 muških i 21 žensko dete, u domovima za decu ometenu u psiho-fizičkom razvoju je 1.349 dece; u hraniteljskim porodicama nalazi se 1.623 dece. Prema podacima koji su prikupljeni za potrebe Strategije razvoja sistema socijalne zaštite koju je Vlada usvojila u toku 2005 godine 1.200 dece bez roditeljskog staranja i sa smetnjama u razvoju smešteno je u ustanove.

Utvrđeni cenzus *dečjeg dodatka* usklađuje se sa troškovima života, a njegov iznos je uvećan za 20 % za samohrane, hranitelje, staratelje i roditelje deteta ometenog u razvoju.

Zakonikom o krivičnom postupku predviđeno je krivično delo *trgovina decom radi usvojenja* (čl. 389). Ko oduzme lice koje nije navršilo 14 godina radi njegovog usvojenja i protivno važećim propisima, ili ko usvoji takvo lice, ili posreduje u takvom usvojenju, ili ko u tom cilju kupi, proda ili preda drugo lice koje nije navršilo 14 godina, ili ga prevozi, obezbeđuje mu smeštaj, ili ga prikriva, kazniće se zatvorom od jedne do pet godina. Ako je delo izvršeno na organizovan način od strane više lica, izvršioци će se kazniti zatvorom od najmanje tri godine.

(pripremila Mirjana Karleuša)

Publikacije i edukacije

U kontaktima sa stručnjacima koji se bave zaštitom dece lišene roditeljskog staranja kao značajna, izdvaja se potreba za informacijama o dostupnim i aktuelnim publikacijama u toj oblasti. U nastojanju da odgovorimo tome zahtevu, predstavljamo ovom prilikom pregled pojedinih, u standardnoj ili elektronskoj verziji, dostupnih informacija o temama koje predstavljaju okvir ili se dodiruju i prepliću sa oblašću u kojoj radimo.

- Centar za prava deteta objavio je **Izveštaj o pravima deteta u Srbiji 2006.godine**, čiji su autori pravnice Marija Petrović, dr Nevena Vučković Šahović i mr Ivana Stevanović. Izveštaj je predstavljen javnosti i novinarima u Beogradu 29. maja 2007. Izradi ovog značajnog dokumenta doprineo je i broj lokalnih NVO: Sigurna ženska kuća, FAMILIA, Zdravo da ste, Staze, Nojeva barka i Samohrane majke. Finansijsku podršku obezbedila je organizacija Save the Children Norway, regionalna kancelarija u Sarajevu. Izveštaj je publikovan na srpskom i engleskom jeziku. Integralni tekst Izveštaja nalazi se na sajtu: www.cpd.org.yu. Naredni korak je izrada Alternativnog izveštaja, dokumenta na čijoj izradi će se angažovati koalicija nevladinih organizacija, a koji uobičajeno prati državni izveštaj. Izveštaji će biti predstavljeni i razmatrani pred Komitetom UN za prava deteta u Ženevi, u maju 2008. godine.
- **Priručnik Pomoć telefonom** predstavljen je javnosti 22. maja 2007. u Beogradu. U FAMILIJI se traži mogućnost obezbeđivanja novca za distribuciju Priručnika.
- Istraživanje pod nazivom "**Deca govore (Rizik od trgovine ljudima i rezilijentnost dece u Jugoslovenskoj Evropi)**", **Izveštaj za Srbiju** čiji je autor i rukovodilac dr Nevena Žegarac (Fakultet političkih nauka Beograd) predstavljen je javnosti 30. maja 2007. u Beogradu. Ovo istraživanje, koje je obuhvatilo 600 dece, kao specifične razloge trgovine decom navodi usvojenje, eksploataciju dečjeg rada, prošnjku i vršenje krivičnih dela, dok se od razloga karakterističnih za ukupnu populaciju mogu navesti trgovina radi seksualne eksploatacije i radi prinudnog braka. Istraživanje je sastavni deo regionalnog Programa za borbu protiv trgovine decom u Jugoistočnoj Evropi. Istraživanje je publikovano kao knjiga u tiražu od 300 primeraka, u saradnji Save the Children UK Beograd i Centra za prava deteta. Pored istraživanja, predstavljen je i dokumentarni film. Više informacija o nabavljanju knjige, kontakt u Save the Children kancelariji: Slađana Vorkapić; tel. (011) 3671 475, e-mail: office@scfukbgd.org.yu

Vesti iz sedišta

Informator za stručnjake je jedna od celina Projekta "Jednake mogućnosti za sve", koji FAMILIA već sedmu godinu realizuje u Srbiji, uz finansijsku podršku norveškog Save the Children fonda. Ovaj i ostali segmenti projekta ostvaruju se u saradnji sa 10 sedišta u Srbiji – u sredinama u kojima porodični smeštaj ima dugu tradiciju (Miloševac, Žitište, Beograd, Subotica, Zaječar, Loznica), zatim u onim koje nastoje da takvu tradiciju uspostave (Paraćin, Stara Pazova, Kragujevac) ili ožive i reafirmišu (Niš). Fenomen hraniteljstva pored profesionalnog verovatno obeležava i javni život u tim lokalnim sredinama, o čemu ćemo vas ubuduće, zahvaljujući priložima naših saradnika obavestavati. Verujemo da će ove vesti biti interesantne i da vam mogu poslužiti kao podsticaj za primenu takvih ili nekih drugih aktivnosti u vašoj sredini, da će doprineti boljem povezivanju, uzajamnom razumevanju i saradnji profesionalaca, pa dakle i unapređenju kvaliteta zaštite dece u hraniteljskim porodicama.

Put do Kodeksa o partnerstvu i zajedničkih projekata. U okviru realizacije projekta velika pažnja se poklanja podršci i unapređenju kompetencija stručnjaka i hranitelja, radi aktivnog delovanja u lokalnoj zajednici. Do sada je održano nekoliko treninga i skupova koji treba da doprinesu poboljšanju položaja i kvaliteta života dece i mladih na porodičnom smeštaju u sredini u kojoj žive. 24. maja 2007. održan je trening - radionica *Partnerski pristup hraniteljstvu* koja predstavlja nastavak dosadašnjih nastojanja da se neguje i unapređuje partnerski odnos između stručnjaka i hranitelja, i drugih relevantnih aktera u lokalnoj zajednici. Ciljevi: proširiti znanja o važnosti uspostavljanja održivog partnerstva u oblasti hraniteljstva, *formulisati skice partnerskih projekata* i podsticati saradnju i timski rad među učesnicima na lokalnom nivou.

Poseban segment rada odnosio se na *Kodeks o partnerstvu*, na čijoj skici su učesnici radili tokom prethodnog seminara. Razrađena su dva segmenta: principi partnerstva i podela uloga i odgovornosti u partnerstvu. Nakon prezentacije i diskusije dogovoreno je da posebno formirana radna grupa do kraja juna 2007. dotera Kodeks i prosledi ga ostalima na finalnu doradu i usaglašavanje. Ovim bi sve članice saradničke mreže na projektu imale Kodeks značajan pri zasnivanju saradničkih odnosa sa akterima važnim za pitanja hrantieljstva u lokalnoj zajednici. Radionicu su vodile Branka Pavlović i Sonja Todorović, psiholozi. Učestvovali su svi predstavnici saradničke mreže, a gostoprimstvo je pružilo je SOS Dečije selo – Kraljevo.

Centar za socijalni rad „Solidarnost“ u Kragujevcu sa Dečjim domom „Mladost“, u partnerstvu sa NVO Kg Youth Sector i FAMILIA Beograd, lokalnom samoupravom, tri osnovne škole u Kragujevcu, uz finansijsku podršku Fonda za socijalne inovacije, od decembra 2006. godine realizuje projekat **"Korak bliže porodici"**.

Svrha Projekta: unapređenje brige o deci bez roditeljskog staranja i deci iz porodica u riziku, kroz *kreiranje novih usluga u Dečjem domu i u lokalnoj zajednici (dnevni boravak, volonterski centar)* i kroz jačanje kompetencija stručnjaka i hraniteljskih porodica.

Osnovne aktivnosti: (1) *medijska promocija*; (2) *osnivanje Volonterskog centra za pružanje podrške i osnaživanje dece u Dečjem domu i u hraniteljskim porodicama*; (3) *obuka stručnjaka i hranitelja za specijalizovano i urgentno hraniteljstvo*; (4) *obuka hranitelja za specijalizovano i urgentno hraniteljstvo*; (5) *realizovanje usluga Dnevnog boravka za decu iz kragujevačkih porodica* u kojima je procenjeno da postoji: nedovoljna vaspitna i edukativna kompetencija roditelja, zanemarivanje potreba dece na ranom uzrastu, rani izlazak dece iz obrazovnog sistema, teškoće u savladavanju školskog gradiva, prvi znaci asocijalnog ponašanja i slično.

Ciljna grupa: 22 dece iz Dečjeg doma (od ukupno 42), 52 dece iz osnovnih škola, iz porodica u riziku, 43 dece iz hraniteljskih porodica sa područja Kragujevca; hraniteljske porodice (28 postojećih i 15 novoevidentiranih) i 20 stručnjaka CSR i Doma.

Prema rečima Ljiljane Stanković, menadžera ovog projekta, Projekat „Korak bliže porodici“ doprinosi procesu transformacije Dečjeg doma „Mladost“, u okviru koga već postoje: Kuća na pola puta,

hraniteljski smeštaj (2 hraniteljske porodice) i Centar za mlade, u kome se realizuju socio-edukativne i kreativne aktivnosti za decu i mlade Doma i grada Kragujevca. Kapacitet Doma smanjen na 48 dece, sa tendencijom njegovog daljeg smanjivanja, te su CSR i Dom došli na ideju da u postojećem prostoru, uz angažovanje zaposlenih, realizuju nove usluge koje bi doprinele jačanju kapaciteta dece na smeštaju, dece u hraniteljskim porodicama i dece koja žive u svojim porodicama. Ove aktivnosti bi ujedno predstavljale prevenciju institucionalnog zbrinjavanja. Ideju o pilotiranju sasvim nove usluge u gradu - Dnevnog boravka, prihvatila je i lokalna samouprava, koja finansira ishranu dece u celosti.

Dosadašnje aktivnosti: prve promotivne aktivnosti započete su održavanjem konferencije za štampu - 11.01.2007.godine u Skupštini grada. Do polovine maja realizovano je 65 nastupa u medijima (informativne TV emisije, tematske emisije, štampa, radio i TV reklame). Informacije o realizovanju projekta našle su se i na sajtu Grada. U cilju promovisanja hraniteljstva i regrutovanja volontera za pružanje podrške deci bez roditeljskog staranja, urađeni su flajeri kojima su svi građani Kragujevca pozvani da se uključe u aktivnosti. Realizovana je obuka stručnjaka za volonterski menadžment i formirana baza od 30 volontera, koji već pružaju podršku deci u Domu i u hraniteljskim porodicama. Realizovana je obuka za psihosocijalnu podršku profesionalaca za rad sa decom, u izvođenju FAMILIJE i obuka stručnjaka za specijalizovano i urgentno hraniteljstvo, u koje su uključeni i stručnjaci centara iz Arandelovca, Topole i Batočine.

Prvi rezultati: Smeštajem u hraniteljsku porodicu obezbeđen je manje restriktivni oblik zaštite za šestoro dece iz Doma (od 17 planiranih). Realizovana je priprema jednog mladića za osamostaljivanje, kroz smeštaj u "Kući na pola puta" i zapošljavanje u prodavnici ručnih radova nastalih u ustanovama socijalne zaštite, koju će grad staviti na raspolaganje CSR. Od 15. februara 2007. u prostorijama CSR funkcioniše Savetovalište za hranitelje, kroz dežurstvo pored telefona jednom nedeljno i terenske, odnosno kućne posete porodicama. Dana 5. februara 2007. otvoren je Dnevni boravak za decu iz porodica u riziku, kojim je obuhvaćeno 29 dece (20 dečaka i 9 devojčica). Prvi utisci o radu Dnevnog boravka su više nego pozitivni, deca rado dolaze i zadovoljna su aktivnostima koje se realizuju, i njihovi roditelji takođe. Pozitivne utiske sa nama dele i stručni radnici škola iz kojih su deca obuhvaćena ovim uslugama.

Poziv na saradnju

Pozivamo vas da svojim komentarima i predlozima u vezi sa konceptom i sadržajem Informatora, ali i događajima u svojoj sredini i inicijativama vezanim za temu zaštite dece bez roditeljskog staranja doprinesete korisnosti ovog Informatora, pospešite svoju obaveštenost i saradnju, unapredite veštine, motivaciju za rad i efikasnost. Naznačite koje teme smatrate posebno interesantnim. Molimo da nas kontaktirate isključivo pismom (faksom) ili elektronskom poštom. Informator se fokusira na porodični smeštaj, a svoj sadržaj širi i na ostale oblike zaštite dece u porodičnom okruženju.

Junski broj američkog mesečnog ilustrovanog časopisa "Oprah magazin" (*The Oprah Magazine*), čiji je osnivač i izdavački direktor popularna televizijska ličnost Opra Vinfri (*Oprah Winfrey*), donosi interesantan napis o kulturi dobrovoljnih priloga koji prenosimo u celini:

Pitanje: Nastojim da dam dobrovoljni novčani prilog humanitarnim organizacijama u čiji rad verujem, po principu 100 \$ jednima, 50\$ drugima. Nedavno sam se u jednom razgovoru suočila s mišljenjem da je moj pristup bespredmetan, stoga što manji novčani prilozima nemaju uticaj koji ima veća donacija. To me je stavilo pred dilemu da li ispravno postupam i da li da uopšte prilažem novac za humanitarne svrhe, ili da ga odvajam za lične potrebe?

Odgovor: Zaista bih volela da sam bila u prilici da vašem sagovorniku kažem koliko greši. Ne postoji beznačajan prilog! Dok god postoje ljudi i povodi koji mogu imati koristi od vašeg altruizma, svako vreme je prilika za davanje priloga. Stoga i male donacije mogu doprineti da nastane velika razlika –

primera radi, donacija od 10 \$ za Habitat za humanost omogućava da se kupi kutija eksera uz pomoć koje se može napraviti kuća za porodicu u stanju potrebe. Prema UNICEF-u, iznos od 17 \$ dovoljan je za kupovinu vakcina koje dete štite od 6 bolesti koje su glavni uzročnici dečjih zaraznih bolesti. Izveštaji Američkog Crvenog krsta pokazuju da je iznos od 115 \$ dovoljan da se za četvoročlanu porodicu obezbede potrebni prehrambeni proizvodi za nedelju dana. Istina je da milijarde dolara koje distribuira fondacija Bila i Melinde Gejts (*Gates*) imaju globalni domet, a to ne umanjuje značaj vašeg dobrovoljnog novčanog priloga, bilo koji iznos da je u pitanju, čime doprinosite da se pomogne nekome negde gde živi da baš sada ima bolji život. I niko ne može omalovažiti takvu vrednost.

*

* *

Prenosimo deo inicijative koju je FAMILIA 5. juna 2007. uputila dr Rasima Ljajiću, ministru, kao i pomoćniku ministra i načelniku u Ministarstvu rada i socijalne politike Srbije. Ovo je zajednička inicijativa FAMILIJE i mreže saradnika iz ustanova socijalne zaštite.

GLASILA ZA HRANITELJE I STRUČNJAKE KOJI SE BAVE ZAŠTITOM DECE BEZ RODITELJSKOG STARANJA

Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci FAMILIA osnovana je 1998. godine. Saradnička mreža u Srbiji formirana je prvenstveno zahvaljujući projektu "Jednake mogućnosti za sve - nacionalni program podrške hraniteljstvu u Srbiji" koji ulazi u sedmu godinu realizacije, uz stručnu i finansijsku podršku Save the Children Norway. Sa članicama mreže Asocijacija ima potpisane protokole o saradnji. Na skupovima 22. decembra 2006. i 22. marta 2007. podršku inicijativi pružile su sve članice ove neformalne koalicije, koju čine: Centri za socijalni rad Subotica, Žitište, Nova Crnja, Stara Pazova, Zaječar, Paraćin, Aleksinac, Kragujevac, Loznica i Niš; Centar za porodični smeštaj - Miloševac; Dom za decu - "Hristina Markišić", Aleksinac i SOS Dečije selo-centar za porodični smeštaj, Kraljevo.

FAMILIA već osmu godinu izdaje "**Vodič za hraniteljstvo**" - **ukupno 40 brojeva**, sastavni informativni deo osmišljene psihosocijalne podrške hraniteljskim porodicama, koji se dostavlja na adrese oko 50% svih hraniteljskih porodica u Srbiji. Hranitelji i deca na smeštaju, preko Vodiča dobijaju informacije o tome kako da ostvare određena prava i tako poboljšaju svoj materijalni, zdravstveni i socijalni status. Poslednjih 6 godina izdavanje glasila je olakšano i obogaćeno zahvaljujući angažovanju i pomenute saradničke mreže.

FAMILIA od 2003. godine izdaje i "**Informator za stručnjake**" - **ukupno 17 brojeva**, sa ciljem informisanja i razmene iskustava među stručnjacima. Dostavlja se na adrese 900 stručnjaka iz socijalne zaštite sa teritorije cele Srbije (svim centrima za socijalni rad - 144, Minsitarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike, Gradskom centru za socijalni rad Beograd -16 odeljenja, Gradskom sekretarijatu za dečju i socijalnu zaštitu, kao i stručnjacima iz svih domova za decu sa teritorije Srbije, uključujući i stručnjake u Crnoj Gori, odnosno pojedinim međunarodnim i lokalnim nevladinim organizacijama).

Pravo na informisanje je jedno od temeljnih ljudskih prava. Informisanje hranitelja - iscrpno, pravovremeno i tačno pored navedenog, značajno doprinosi izgradnji i unapređenju partnerstva između hranitelja i stručnjaka u procesu zaštite dece bez adekvatnog roditeljskog staranja. Ono istovremeno podiže i kompetencije hranitelja, tako što ih osnažuje za proaktivnu ulogu i uključivanje u zagovaranje potreba dece i prema drugim značajnim sistemima u socijalnoj zaštiti. Ne treba podsećati da je sve ovo u skladu sa osnovnim ciljevima reforme i strategije razvoja socijalne zaštite.

Isto tako i stručnjaci imaju pravo na informisanje, a mislimo da je ono posebno značajno u vreme brojnih reformskih zahvata u sistemu socijalne zaštite. Nedovoljna informisanost, svakako, dodatno povećava strepnju od promena, koja se i inače, normalno očekuje. Proširivanje znanja, iskustvima i

rezultatima istraživanja iz sveta mogu samo da doprinesu povećanju ne samo kompetencija, već i spremnosti stručnjaka na promene. Smatramo da tome posebno doprinose prikazi domaćih iskustava i primera pozitivne prakse.

Dosadašnja evaluacija od strane korisnika, potvrđuje potrebu za njihovim izdavanjem, uz izraženo poverenje u Asocijaciju, u odnosu na tačnost i proverenost informacija.

FAMILIA je navedena glasila izdavala zahvaljujući finansijskoj podršci donatora - međunarodnih organizacija koje u fokusu imaju decu i njihova prava: Save the Children UK, UNICEF, CRS itd. Najznačajnija podrška dobijena je od Norveškog SC (traje već punih 6 godina kroz projekat "Jednake mogućnosti za sve".) Budući da je donator sa Asocijacijom napravio plan povlačenja, sredstva za projekat su u ovoj godini već smanjena za 30%, a pod najboljim okolnostima, nešto finansijske podrške može da se očekuje još samo u 2008. godini. Očekivanja donatora su da finansiranje glasila kao razvijenih programa preuzme sistem socijalne zaštite. Smatramo da bi država i sistem socijalne zaštite, imali dugoročne dobiti od obezbeđivanja održivosti, za početak, bar navedenih glasila.

Pored toga, činjenica je da je "Vodič za hraniteljstvo" dostupan samo hraniteljima sa teritorije dosadašnjih partnera na projektu (10 centara za socijalni rad u Srbiji), a da se Asocijaciji neprekidno obraćaju i hranitelji i stručnjaci sa drugih područja (drugih 50%) sa molbom da im se distribuira Vodič.

(Predsednik UO i koordinator projekta Prof. dr Marija Mitić)

FAMILIA, Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci
Njegoševa 41/I, 11000 Beograd, Srbija
tel/faks: + 381 11 344 22 54
e-mail: familia.office@eunet.yu
web site: www.familia.org.yu

Urednik: Mirjana Karleuša
Saradnici: Dragana Karleuša, Dragana Pavlović, dr Marija Mitić, Miloš Ilić, Ljiljana Stanković, Slavica Vujčić, Željka Burgund

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

364

Informator za stručnjake / glavni urednik Mirjana Karleuša – 2003, br. 1 (maj) - - Beograd (Njegoševa 41)
: Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci Familia, 2003 – (Beograd : Mladost biro). – 30cm

Tromesečno
ISSN 1452-3264 = Informator za stručnjake
COBISS.SR-ID 127729932